

**РЕСПУБЛИКА КАПИТАЛ БОЗОРИ РИВОЖЛАНИШИДА
ВЕНЧУР БИЗНЕСИНИНГ ЖОРИЙ ЭТИШ МУАММОЛАРИ ВА
ЕЧИМЛАРИ**

Расулова Шарифа Ғайбуллаевна

ЖизПИ, Иқтисодиёт ва менежмент кафедраси доценти

Ирматова Комила Акрамжон қизи

Жиззах политехника институти талабаси

Аннотация: Мазкур мақолада технологик стартаплар учун венчур капиталини жалб қилишнинг самарали стратегиялари батафсил таҳлил қилинган. Стартапларнинг ривожланишида молиявий ёрдамни жалб қилиш, бозор салоҳиятини баҳолаш ва ишончли бизнес-режа яратиш каби муҳим жиҳатлар ёритилган.

Калит сўзлар: венчур капитал, технологик стартаплар, инвестиция стратегиялари, бозор таҳлили, Ўзбекистондаги имкониятлар, таваккалчиликларни камайтириш, инновацион тадбиркорлик, молиявий қўллаб-қувватлаш, бозор салоҳияти, бизнес-режа.

**PROBLEMS AND SOLUTIONS OF THE INTRODUCTION OF
VENTURE BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLICAN
CAPITAL MARKET**

Annotation: this article analyzes in detail the effective strategies for attracting venture capital for technological startups. Important aspects of startup development are highlighted, such as attracting financial support, assessing market potential and creating a reliable business plan.

Keywords: venture capital, technological startups, investment strategies, market analysis, opportunities in Uzbekistan, risk reduction, innovation entrepreneurship, financial support, market potential, business plan.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятни ривожлантириш йўлида бир қатор муаммолар мавжуд бўлиб, улар ичида айниқса, инновацион фаолиятни молиялаштириш механизмларининг яқуний тизими йўқлиги бу борада ҳал қилиниши лозим бўлган вазифалардандир. Давлат бюджети маблағлари чекланганлиги, Республикада махсус инновацион жамғармалар камлиги ва хусусий сектор инновация фаолиятини молиялаштиришда деярли қатнашмаслиги венчурли молиялаштириш технологиясини қўллашни тақозо этади. Шу боис, мамлакатимизда ислохотларнинг янги босқичида инновацияларни молиялаштириш масалаларига алоҳида эътибор берилиб, тегишли чора-тадбирларни амалга оширилиши инновацион иқтисодиётни

ривожланишига, пировардида ялпи ички маҳсулот ҳажмининг ўсишига хизмат қилади.

Тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишда тенг имкониятларни яратиш ва ички бозорнинг монополлашувига йўл қўймаслик, давлат хусусий шерикчилигини такомиллаштириш, кичик инновацион компанияларни кўллаб-қувватлаш, венчур корхоналар ва жамғармалар, «бизнес фаришталар» – молиявий ва бошқа ресурсларни инновацион лойиҳаларга сарфловчи хусусий инвесторлар фаолияти ва «стартап» лар учун қулай шарт-шароитни яратиш йўналишларини аниқлаш зарур. Зеро, фақат молиялаштиришнинг такомиллашган тизими асосида инновацион фаолият ривожланади.

2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини 2018-йилга мўлжалланган «Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни кўллаб-қувватлаш йили» Давлат дастурида венчур молиялаштириш механизмини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилиб тадбиркорлик ва инновацион соҳадаги истиқболли лойиҳаларни молиялаштириш механизмларини ривожлантириш учун венчур фондларнинг ҳуқуқий мақоми ва уларни ташкил этиш тартиби, венчур компаниялар ва фондлар, венчур фондларни бошқариш билан шуғулланувчи компаниялар ҳамда инновацион корхоналар фаолиятини тартибга солиш, венчур компаниялар ва фондлар учун малакали бошқарув ва эксперт кадрларни тайёрлаш, венчур лойиҳаларни суғурталаш бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаларни ишлаб чиқиш белгиланган. Ҳаракатлар стратегиясини амалга ошириш шароитида мамлакатнинг рақобатбардошлигини ошириш, иқтисодий салоҳиятини юксалтириш, инновацияларни кенг жорий этиш ва шулар асосида ресурслардан оқилона фойдаланиш рақамли иқтисодиётни шакллантириш омилларидандир.

Инновацион тадқиқотларни венчур молиялаштиришнинг асосий хусусиятлари ва қатор афзалликлари қуйидагилар билан изоҳланади:

- ✚ инновация лойиҳасининг дастлабки босқичидан бошлаб ноаниқлик ва риск даражасининг юқорилиги;

- ✚ венчур капитали эгалари фоиз ва таъминот шартларини қўймайдилар ва узоқ муддатга тўғридан-тўғри акциядорлик капиталига сармоялар киритадилар;

- ✚ сармоялар юқори илмий технологик лойиҳаларга киритилиши ва даромадлигига қараб тармоқлараро тақсимланиши;

- ✚ венчур инвесторлар фақат маблағ ажратиш билан чегараланиб қолмайдилар, улар корхона бошқарувида фаол қатнашиб ўз тажрибалари, малакалари, бизнес ҳамкорлари билан ёрдам бериб, кераклича имкониятлар яратиб, венчур кичик корхонасига «илм – ишлаб чиқариш» жараёнидаги барча шароитлар яратиб беради.

Венчурли бизнеснинг самарадорлигини ошириш учун кейинги йилларда саноати ривожланган мамлакатларда хатарли инвестицияларни хар томонлама ривожланиши кузатилмоқда ва венчурли компанияларнинг ташкилий тузилмаси ўзгариб, мураккаблашиб бормоқда. Анъанавий бўлиб қолган шакллар билан бир қаторда янгилари пайдо бўлмоқда. Инновацион таракқиётда рақамли секторнинг улуши ошиб бормоқда. Айниқса бу соҳадаги Хитойнинг тажрибасини ўрганиш катта аҳамиятга эга. Хитойнинг учта рақамли гигантлари Бауду, Алибаба, Тансет ва Хиаоми жаҳонда рақамли инновацияларда глобал лидер бўлмоқдалар. Улар рақамли товар ва хизматларни экспорт қилишда жаҳонда етакчилик қилмоқдалар.

Венчур капитали - бу юқори таваккалчиликка асосланган лойиҳаларга киритилган инвестициялардан фойда олишга имкон берувчи молиявий восита ҳисобланади. Корхоналар учун бу каби молиялаштириш – бозорга чиқиш, рақобат муҳитида омон қолиш ва ўзининг кўп миллионли салоҳиятини амалга оширишнинг қарийб ягона усулидир.

Венчур капиталнинг асосий қоидаси барча учун бир хил: инвестор ёки фонд, сармоясининг аксар қисми муваффақиятсизликка учрашини тушунган ҳолда, таваккалчиликни ўнлаб истикболли лойиҳалар ўртасида тақсимлайди. Аммо муваффақиятга эришган лойиҳалар нафақат зарарларни ортиғи билан қоплайди, балки инвесторга у бошланғич сарфлаган сармояларнинг миқдорига нисбатан ўн барабар ва ундан кўп фойда олиб келиши мумкин. Бироқ бунда инвестициялар ҳажми, компанияларни баҳолаш ва афзаллик берилган босқичлар ҳудудларга қараб жуда катта фарқ қилиши мумкин. Турли мамлакатларда қандай инвестиция қилинишини тушуниш учун маҳаллий венчур муҳитига “ташқаридан” нигоҳ ташлаш зарур бўлади.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда венчур бизнесининг асосий муаммоси – кўплаб ишланмалар мавжудлиги, аммо уларнинг товарларга айланмаслиги ҳисобланади. Бунинг асосий сабаби бўлиб, мамлакатда лойиҳаларни тижоратлаштириш учун бюджетдан ташқари молиялаштиришни жалб қилишга имкон берадиган механизмларнинг йўқлиги ҳисобланади. Оддий қилиб айтганда, мамлакатда венчур инвесторларнинг алоҳида синфи мавжуд эмас.

Ўзбекистонда тўлақонли венчур тадбиркорлигининг шаклланиши йўлида куйидаги тўсиқлар енгиб ўтилмаган:

- меъёрий-ҳуқуқий базанинг тайёр эмаслиги, яқин вақтларгача венчур саноати хусусий ва оммавий хорижий капиталга асосланганлиги ва инвестицион истикбол стратегик инвесторга йўналтирилган тегишли “йўллардан” келиб чиққан ҳолда шаклланганлиги билан белгиланокда;

- давлат томонидан инновацион фаолиятнинг етарлича қўллабқувватланмаслиги, фонд бозорининг ривожланмаганлиги;

- венчур капиталининг инновация бизнесидан “чиқиши” амалларининг етарлича ишланмаганлиги;

- фан, ишлаб чиқариш ва бизнес ўртасида интеграциянинг йўқлиги;
- таваккалларнинг юқори даражаси (ҳаттоки венчур бизнеси учун);
- тадбиркорлик маданиятининг пастлиги.

Ҳали-ханузгача венчур саноатининг ривожланиш модели қандай бўлиши лозимлиги ҳақида аниқ тасаввур шаклланмаган ва бу ҳақида қуйидаги ҳал қилинмаган муаммолар гувоҳлик беради: инвестицион циклнинг яқунланмаганлиги, инвесторлар ишончли, ишлаб турган лойиҳалар билан ишлашни маъқул кўради, чунки фақат кам сонли венчур лойиҳаларигина тузилган компанияларнинг сотилиши билан яқунланади;

Ўзбекистонда венчур бозори ривожланиши йўлида асосий тўсиқлар бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- битимларни ёпиш тезлигининг пастлиги;
- лойиҳаларни яқунлаш ва инвесторни лойиҳадан чиқиш муддатларининг узоқлиги;
- компанияларни баҳолашда қийматини камайтириб кўрсатиш ҳолатлари;
- қонунчиликдаги камчиликлар;
- ИТТКИ бюджетининг камлиги;
- йирик тадбиркорлардан кичик лойиҳалар ва инновацион стартапларга талабнинг йўқлиги;

Сиёсий таваккалчиликлар венчур тадбиркорлигининг беқарор ишбилармонлик муҳитини, биринчи навбатда, инновацион жараённинг илк босқичида ривожланишига тўсқинлик қилувчи зарур маблағларни тўплаш олиш таваккалларини шакллантиради.

Буларнинг барчаси венчур тадбиркорлиги фаолиятини тартибга солиши лозим бўлган қонунчилик базасининг йўқлиги билан бирга кечмоқда.

Аммо асосий таваккалчилик – бу асосий янгиликларни ўзининг хусусияти билан белгиланган инновацион таваккалдир. Бу асосан тадқиқотчилик ва маркетинг таваккаллари ҳисобланади.

Венчур саноати ривожланган ва юқори таваккалли инвестициялар фойдаланиладиган хорижий мамлакатларнинг тажрибасини таҳлил қилиш асосида Ўзбекистон иқтисодиётида аста-секин венчур инвестициялашнинг миллий тизими шаклланиши учун шароитлар яратилмоқда.

Яратилаётган венчур тизими ташкилий-функционал элементларнинг умумий тўплами, уларнинг ўзаро ҳаракати ва ўзаро боғлиқлигини белгиловчи турли институтлар, ташкилий тузилмалар ва кўплаб ўзаро боғланган инновацион, инвестицион, технологик, ахборот ва бошқа жараёнларнинг умумийлиги ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 майдаги “Иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларига инновацияларни жорий этиш механизмларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3698-сонли Қарори
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 24 ноябрдаги “Тадбиркорлик ва инновациялар соҳасидаги лойиҳаларни молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5583-сонли Фармони
4. Виролайнен А.О. Финансирование инвестиций при переходе к инновационному развитию экономики: автореферат дисс. на соискание уч. ст. д.э.н. - Санкт – Петербург, 2008. – 47 с.;
5. Игнатущенко Е.И. Инновационная Германия в экономике Европейского Союза в эпоху мирового экономического и финансового кризиса//Молодой ученый. 2012, №7, С. 78-82.